

Csillagászati lapok Magyarországon 1988–2000

A hazai csillagászati ill. amatőrcsillagászati lapokról a Meteor 1988/4. és 1989/2. számában jelent meg összefoglaló cikk. Hihetetlenül hangzik, pedig igaz, hogy 1926–1988 között több tucat periodika jelent meg hazánkban. Ezek többsége természetesen ma már nagyon nehezen érhető el, ha valaki mindegyiket végig szeretné böngészni, aligha talál olyan könyvtárat, amelyben valamennyi kiadvány hiánytalanul megtalálható.

Az alábbiakban megpróbáljuk áttekinteni – lehetőség szerint teljességre törekedve – az 1988 és 2000 között napvilágot látott hazai csillagászati periodikákat. Az összeállításban nem csak a nyomdai úton sokszorosított kiadványokat vettük figyelembe, hanem a fénymásolt, kisebb példányszámú, de a helyi közösségek vagy észlelőcsoportok életében fontos szerepet játszó lapokat, körleveleket is.

Föld és Ég. Az amatőrmozgalom egykori – 1966 óta megjelenő – első számú lapja 1988-ra válságos helyzetbe került. Az év őszén a kiadó értesítette az előfizeteket, hogy a folyóirat megszűnik, azonban – a lapgazda TIT háza táján bekövetkezett botrány miatt, amelyet itt most nem kívánunk részletezni – végül mégis csak sikerült megmenteni. Sajnos az elkövetkezendő években az egyébként is kettős profilú lapban (csillagászat-földtudományok) egyre inkább háttérbe szorultak a csillagászati anyagok. Ennek szomorú betetőzéseként a 26. éven keresztül megjelent Föld és Ég 1991. decemberében megszűnt, hogy 1992. januárjában A Földgömb címmel szülessék újjá. (A Föld és Ég csillagászati rovatát a lap megszűntéig Orha Zoltán szerkesztette.) A főszerkesztő Vasváry Artúr mindezt azzal indokolta, hogy az úrkutatás iránt érdeklődők számára beindult az Űr c. lap (lásd később), az amatőrcsillagászok igényeit pedig a Meteor elégíti ki. A Magyar Földrajzi Társaság 1930–

1944 között adta ki A Földgömb c. folyóiratát – az új lap ennek nyomdokaiba kívánt lépni, amit azzal is jelezni kívántak, hogy A Földgömb (15. évfolyam) és a Föld és Ég (26. évfolyam) sorszámozását egyszerűen összeadták és tovább vitték a TIT kiadású A Földgömbnél, amely így a 42. évfolyammal kezdett.

A csillagászat és az úrkutatás mellőzése a Föld és Ég legszebb hagyományainak megcsúfolása volt. Nem csoda, hogy A Földgömb nem húzta sokáig, mindössze hat száma jelent meg. Erre a lapra ilyen formában már nem volt szükség, de az is lehetséges, hogy megfogant az amatőrcsillagászok átka – mindenesetre A Földgömb 1992. nyarára feltűnés nélkül kimúlt, hogy 1999. szeptemberében ismét megjelenjen, ezúttal azonban a lap igazi gazdája, a Magyar Földrajzi Társaság kiadásában. Bár ennek szerkesztői-zottságában nincs csillagász, a kéthavonta megjelenő nívós, jó minőségű papírra nyomott színes folyóirat kiadásához ehelyütt is sok sikert kívánunk.

A Meteor még 1971-ben indult, immár 31. évfolyamát olvashatjuk. 1982-től havonta jelenik meg. Az elmúlt tíz évet különösebb megrázkódtatások nélkül vészelte át. Az utóbbi években négy színnyomású fedőlappal (1996. májusa óta minden lapszám színes borítójú), belső mellékletekkel szépül, terjedelme és példányszáma évről évre nő. Az MCSE legfontosabb lapjának részletesebb ismertetésére itt most nem kell sort kerítenünk.

Az Albireo is 1971-ben indult. Kaposváron készült Szentmártoni Béla szerkesztésében, mint az AAK (Albireo Amatőrcsillagász Klub) észleléscentrikus, havonta megjelenő lapja. Munkását Juhász Tibor folytatta (előbb Kálocsán, majd Zalaegerszegen) 1982-től társzerkesztőként, 1984-től szerkesztőként. A kiadást és postázást Kizsel Vilmos végeztette a Göncöl Társasággal, majd a

Göncöl Alapítvánnyal. A lapban 1985 óta *Algol* címen a fedési kettősök és 1988 óta *Atmoszféra* névvel (Lakatos István szerkesztésében) az amatőrmeteorológusok rovata is jelentkezett. Az *Albireo* 1991-ig évente 10 alkalommal jelent meg, ezt követően változások következtek be a nagy múltú lap életében. Megjelenik, de 1992-től kéthavonta, 1995-től negyedévente (sajnos 1993-ban futó sorszámozását becsúntotta, ezért nehezen követhető, hogy melyik évben hány lapszám is jelent meg). Hagyományos A/4-es méretét 1994-ben év közben csökkentették le kisebbre. A tisztán csillagászati folyóiratban ettől az évtől környezetvédelmi és éghajlatváltozást megfigyelő cikkek is helyet kaptak (1994-től a Magyar Éghajlatváltozást Megfigyelő Hálózat lapja is).

PVH Körlevél. 1979-től 1991-ig 23 ízben jelent meg a változóészlelők tájékoztatására (ebből négy szám idegen nyelven). Tartalma változó: mira maximum előrejelzések, feldolgozás jegyzékek, térképek, tájékoztatók stb. Három év szünet után, 1991-ben jelent meg utolsó, 23. száma a PVH térképarchívumáról. A körleveleket eleinte az AAK (első két szám), majd az Uránia, az utolsó számot az MCSE adta ki.

Debrecenben 1972-ben alakult meg a Csillagászati Szakkör. *Magnitudo* címmel már 1974-1980 között készített Zajáczy György változócsillagászati lapot. 1983-tól a szakkör is felvette a *Magnitudo* nevet és azóta a klubfoglalkozásokról valamint észlelési ajánlatokról havi körlevelet készítenek. Ez 1992-től *Magnitúdó Körlevél* fejléccel jelenik meg havonta egy oldalon. 1995-től az Interneten is elérhető, manapság alig 10 példánya készül papírra nyomtatva. 2000-től a *Magnitúdó Csillagászati Egyesület* Debrecen körlevele.

Pleione. A *Pleione Változócsillagészlelő Hálózat* negyedéves megfigyelési tájékoztatója volt. 1984-ben a TIT Baranya Megyei Szervezete, 1987–1988-ban a TIT Uránia Csillagvizsgáló adta ki Mízsér Attila szerkesztésében. Észlelése-

ket, feldolgozásokat, cikkeket, fénygörbéket közölt jó nyomdai kivitelben.

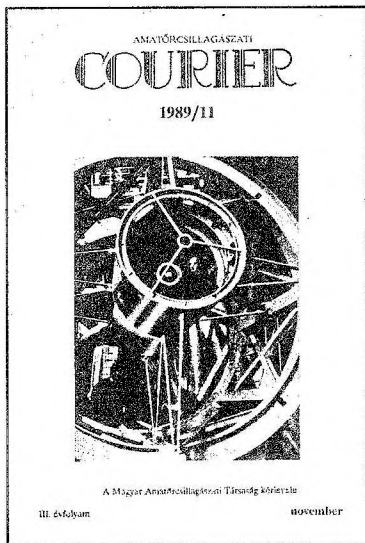
Komárom-Esztergom Megyei CSBK Híradó. 1985–1989 között évente két alkalommal jelent meg. A megyei TIT és a Tatabányai Úttörőház adta ki Kovaliczky István szerkesztésében, A/4 méretben 8–12 oldalon, 200 példányban. A csillagászat újdonságairól, eseményekről és a megyei Csillagászat Baráti Köre tevékenységéről szolt a tagoknak.

Bökönc Híradó címmel Pécssett már 1985–1989 között jelent meg kiadvány Hoffmann János tollából, amely a csillagászati szakköri munkát és az észleléseket segítette. Ezt rendszeressé Halmi Gábor és Keszthelyi Sándor tette 1989 novemberétől. A havi pár oldalas gépelt és fénymásolt lap fejlécén 1990 decemberétől az MCSE Pécsi Csoportjának körlevele alcím szerepelt. 1994 januárjától Járosi Péter szerkesztette már számítógéppel, címe *Bököncre* (a Skorpió régi magyar neve – a pécseitek szerint) változott. 1994 áprilisától ugyanez a lap az ASTRA Pécsi Csillagászati Egyesület lapja is lett. 1994 novemberétől a lapot Ambrus Attila szerkesztette jobb grafikával, képekkel. A lap 81., utolsó száma 1996 augusztusában jelent meg.

A *Wakond* az amatőrmozgalom egyik „szamizdatjaként” indult 1984-ben, Mízsér Attila szerkesztésében. Már a névválasztás is jelzi, hogy a hazai amatőrcsillagászat eseményeit és állapotát szatirikusan közelítette meg, akárcsak a közvetlen előzményeinek tekinthető *De La Caille Abbé* és a *Lebvény-Bolygó*. A fénymásolt – változó méretű és terjedelmű – periodika fedőlapján képeket, belül képzelt riportokat, vidám cikkeket közölt. 1995 nyarán jelent meg 7., valószínűleg utolsó száma.

Az időszak komoly vesztesége a Magyar Amatőrcsillagászati Társaság kiadásában 1987 szeptembere óta megjelenő *Amatőrcsillagászati Courier*. 1989-es összefoglalónkban mint az új idők hírnökét mutattuk be, sajnos már ez a hírnök (courier) is a múlté. Az eleinte két-

hetente (!) majd 1989-től havonta megjelenő Courier számos hasznos ismeretterjesztő írást, az amatőr munkában nélkülözhetetlen cikket közölt az évek so-

rán. 1991 végén szűnt meg, az ok ismét csak a pénzhiány. Szerkesztői Tarnay Kálmán, Kudor Gyöngyvér, Bogdán Tamás, Horváth György, Spányi Péter voltak.

A következő lapok már 1988-tól kezdtek pályafutásukat.

A Meteor Channel, a Magyar Meteor-és Tűzgömbészlelő Hálózat angol nyelvű körlevele 1988-ban indult, összesen három száma jelent meg (az utolsó 1989-ben). A hazai észlelési eredményeket mutatta be Tepliczky István szerkesztésében.

Egyesületi Híradó a címe a Gothard AmatőrCsillagászati Egyesület (GAE) tájékoztatójának, amelyet Szombathelyen adnak ki. A folyóirat 1990 elejétől minden negyedévben megjelenik, már 36 oldal terjedelemben. Szerkesztője kezdetben Horváth József, 1996-tól Vértes Ernő. Az egyesület tervei, végzett tevékenysé-

ge példaszerűen dokumentált, de a megye távcsövei, észlelései, csillagászati emlékei is helyet kapnak a jó nyomdát alkalmazó kiadványban. A lap 2000-től színes borítóval jelenik meg. Az Egyesület tájékoztatása és kapcsolattartása érdekében egy további periodikát indítottak Egyesületi Füzetek címmel. Első száma 2000 májusában jelent meg.

A Spica 1990-ben indult, mint a Kispesti AmatőrCsillagász Klub körlevele. 1992-től az MCSE Kispesti Csoport, 1994-től a Budapesti Helyi Csoport körlevele. Szerkesztői Nagy Zoltán Antal és Tepliczky István voltak, utóbb Lantos Zsolt, Tordai Tamás, Kovács Zsolt, legutóbb Hollósy Tibor. 1994-től a lap már számítógépes szerkesztésű. A Bucsup híreim túl a többi helyi csoport kérdéseivel is foglalkozik. A nagy lelkesedéssel készülő körlevél 2000-ben már a 11. évfolyamában, sorszámában még csak a 21-esnél jár.

1990-ben indult útjára magánkiadásban az Űr c. negyedévre tervezett folyóirat. Az igényes kivitelű, gondosan szerkesztett kiadvány azonban csak két számot ('90/1 és '91/1) élt meg – a piac

nem tudta még eltartani, ezért támogatás hiányában meg kellett szüntetni. Szerkesztői Almár Iván és Horváth András voltak.

Perseida-2000 címmel Debrecenben készült kiadvány Aszódi Zoltán és Dankó Csaba szerkesztésében. A humorosnak szánt lap a helyi és az országos események szatírája. 1990–1992 között rendszertelenül három száma jelent meg. Céljuk a 2000. év perseidázására való felkészülés volt.

A Vega 1991 júniusa óta jelenik meg az MCSE Zalaegerszegi Helyi Csoportjának amatőr csillagászati tájékoztatójaként, 1995-től a Vega Csillagászati Egyesület lapjaként. Csizmadia Akos, majd Csizmadia Szilárd szerkesztette. A helyi tervek és történések mellett sok észlelési és elméleti cikket is közöl a kéthavi lap. A folyóirat eleinte inkább kisalakú, majd változó, 1998-tól nagyalakú mérettel jelentkezett, 1999 elejétől ismét kisalakú. 2000 októberében már a 10. évfolyamában jár és az 53. számát jelzik.

A Messier Hírek az MCSE Messier Klubjának észlelési körlevele volt. A Meteorral párhuzamosan, bővebben és oldottabb formában írt a legnépszerűbb mélylegekről. Nagy Zoltán Antal indította meg 1992 januárjában, az akkori „őskori” állapotnak megfelelően leselejtezett írógéppel készítve, ollóval, ragasztóval vagdosva a cikkeket össze. Az észlelőket nagy lelkesedéssel tájékoztató havilapnak 15 száma jelent meg 1993 végéig, anélkül, hogy a remélt számítógépesítés bekövetkezett volna. 1995-től Józsa Sándor szerkesztette, majd a Meteor Messier rovata vállalta át a körlevél teendőit.

1993 elején végre „igazi” csillagászati folyóirat jelent meg, az **Andromeda**, melyre máig szívesen emlékeznek a csillagászat kedvelői. Az 1956-os Csillagok Világa óta ez volt az első, tisztán csillagászati folyóirat hazánkban. Az Andromedába szinte mindenki írt, aki számított a hazai csillagászatban, és az amatőr csillagászatnak is komoly teret

szentelt, indulása igazán ígéretesnek tűnt. A Tertia Kiadó gondozásában, tehát magánkiadásban megjelenő lap sajnos csak tíz számot élt meg – az ok ismét az állami támogatás hiánya. A havi lap főszerkesztője Orha Zoltán, munkatársai Hajdú Judit, Surek György, Tamás Zsuzsanna és Taracsák Gábor voltak.

1993 óta senki sem foglalkozik érdemben olyan folyóirat kiadásával, amely a lapterjesztésen keresztül elvileg bárkihez eljuthat. (A teljesség kedvéért érdemes megemlíteni egy érdekes tervet, mégpedig a szlovák Kozmos magyar nyelvű kiadásának gondolatát. Az ötlet még 1990-ben merült fel az ógyallai csillagvizsgálóban, de sajnos nem jutott el a megvalósulásig.)

Az Üstökös Gyorshírek az MCSE Üstökös Szakcsoport tagjainak informálását és gyors riasztását szolgálja. Sármeczky Krisztián 1993-ban indította meg az egy oldalas körlevelet a megfigyelőket érintő legfrissebb hírekről. Évente 16–22 alkalommal postázzák a hírlevelet. 1997-től az Interneten is olvasható.

Draco címmel már 1979 és 1987 között megjelent egy észlelésközpontú folyóirat, melyet a Bólyban élő és szakkört vezető Dalos Endre szerkesztett (segítő-társai Hevesi Zoltán, Kász László és Szabó Sándor voltak). Dalos Endre véglegesen Paksra költözött, és 1993 augusztusában újraindította a lapot. A megújult lap neve szintén Draco lett, a legelső szám a 48-as sorszámot kapta (a 13. évfolyamban). A lap 1994–1997 között négyszer, 1998 óta ötször jelent meg évente, jó nyomdai kivitelben. Észlelési, történeti, elméleti, ismeretterjesztési cikkek váltakoznak, jó szolgálatot adva a kezdőknek is. Külön sorozatban belső mellékletet közöl az égitestekről. 1995-től a bólyi Draco Csillagászati Egyesület lapja, de az MCSE-től is kapott támogatást, az itt működő helyi csoport okán.

Binary címmel már Mohácsi Gyula adott ki Székesfehérváron lapot 1983 októberében, de annak csak egy száma jelent meg. Ugyanezzel a címmel indított lapot 1993-ban az akkoriban Pécssett tanulól Ladányi Tamás, az MCSE Kettőscsillag-észlelő Szakcsoportjának körleveleként. Három száma jelent meg (1993/1, 1994/1, 1995) a JPTE nyomdájában. 4-ik számát 1999-ben már az MCSE adta ki. Cikkeket közölt a komolyabb kettőscsillagok számára.

A **Gemma** Pécssett jelent meg 1993-ban, hogy a pécsi szakkör publikációs lehetőségeit bővítsé nagyobb cikkekkel, sok ábrával. Hoffmann János szerkesztette. 1993-ban két, 1994-ben egy nagyalakú száma jelent meg, majd anyagi okokból megszűnt.

A **TELAPO** a székesfehérvári Terkán Lajos Public Observatory mozaikszava, ezzel a lappal a Székesfehérváron élő amatőrcsillagászok jelentkeznek. 1993. december 6-án jelent meg első száma, majd 1994-től évente négyszer jelentkezett. Trupka Zoltán szerkeszti. A helyi, országos, egyetemes csillagászati hírek közé versek, művészeti ábrák, az ismeretterjesztés vidám esetei is bekerülnek. 1997-től esetenkénti **Észlelőlap** c. mel-

lékletét Németh László és Tanárki Tibor szerkeszti.

A **Meteor Gyors hírek** a Meteor észlelőinek gyors riasztását szolgálta a váratlanul feltűnő jelenségekről (nóvák, szupernóvák, üstökösök, stb.). A természetéből fakadóan rendszertelen hírlevél szerepét 1997-től szerepét átvették az MCSE internetes információforrásai.

A **Csillagvizsgáló** 1994 óta jelenik meg a salgótarjáni székhelyű Nógrád Megyei Csillagászati Alapítvány körleveleként, Könnyű József szerkesztésében. Nagyalakú, következetesen szerkesztett lap. 1998 júliusától kéthavi, 2000-től negyedévi gyakoriságú. A címlapján ábrázolt csillagda és Nógrád megye csillagászati életéről, valamint a csillagos ég látnivalóiról szól. Belül közli az Üstökös Gyors hírek aktuális számait is.

Az **Égleső** a váci Madách Imre Művelődési Központ Amatőrcsillagász Szakkörenek kiadványaként jelent meg. A Kovács Attila szerkesztésében készült Églesőnek 1994–1997 között hét száma készült. Helyi hírek, rejtvények, rendezvények, ismeretterjesztő cikkek voltak olvashatók benne.

Mercurius címmel 1994 óta ismét van a Komárom-Esztergom megyei amatőröknek rendszeres lapjuk. Az oroszlányi Halley Csillagászati Egyesület adja ki Forgács József szerkesztésében. A négyoldalas A/4-es lap havonta jelenik meg 150 példányban. Egyesületi hírek, tudományos újdonságok, észlelések, fotók tájékoztatják a megyei amatőrcsillagászokat.

Draconida címmel a bólyi Draco Csillagászati Egyesület 1996 januárjától indított tájékoztató körlevelet az észlelők számára. Kász László az ég jelenségeiről és a helyi egyesület rendezvényeiről adott hírt, havonta két oldalon. 1999-től már négyoldalas a havilap, esetenként Botlik Péter készítette a számokat.

Az **Argo Navis** az MCSE Monori Csoportjának körleveleként 1997–1998-ban jelent meg, Szabó Gábor szerkesztésében. Nagyalakú, 20–24 oldal terjedelmű, ne-

gyedéves lap, a csoporttal megtörtént észlelési kalandokat beszélte el, sokszor vidám stílusban.

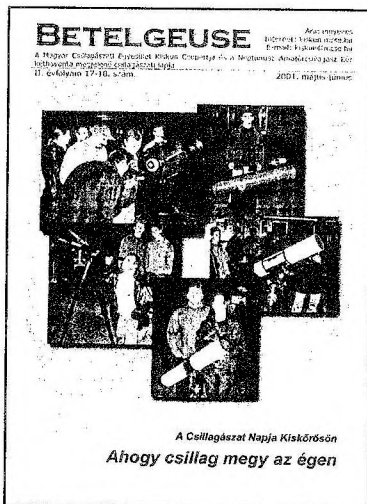
Az **Astra** az APCSE (Astra Pécsi Csillagászati Egyesület) és az MCSE Pécsi Helyi Csoport kéthavi lapja. Gyerizse Péter szerkeszti. 1997 februárja óta jelenik meg folyamatosan, Keszthelyi Sándor terjesztésében. A helyi hírek, észlelések mellett fordítások találhatóak a kisalakú lapban. Esetenként különszámok (nyári tábor, csillagászat napja) is megjelennek.

A **Paksi MCSE Csoport Tájékoztatója** címmel Dalos Endre egy kisalakú, 8 oldalas, kéthavi kiadványt készített 1997 végétől a csoport munkájának érdekében, a helyben történekről és az égbolt látnivalóiról. 11x15 cm-es méretével ez volt a hazánkban megjelent legkisebb méretű csillagászati lap. A kiadvány 2000 májusáig (16. szám) jelent meg, azóta a Draco folyóiratba szerkesztik anyagait.

Égi Kalendárium címmel már 1987-ben adott ki havi előrejelzéseket, észlelőterképeket a körmendi Andromeda Amatőrcsillagász Klub Tuboly Vince szerkesztésében. A lap 1987 végén megszűnt. Ugyanezzel a címmel ismét Tuboly Vince jelentkezett 1998 júliusában ugyanezen céllal, az égi látványosságok havi előrejelzésével. Most a Gothard Amatőrcsillagászati Egyesület körlevele a négyoldalas lap, amelyet a tagságnak havonta postáznak.

Az **Armilla Csillagásztörténeti Kutatócsoport** 1998-ban alakult. 1999 áprilisában megjelent **Armilla** címmel egy időszakos csillagásztörténeti hírlevél. Bartha Lajos és Holló Szilvia Andrea állítja össze, Dalos Endre műszaki szerkesztésével. Az első (máig egyetlen) számban hírek, találkozók, könyvszemle, évfordulónaptár van magyar és angol nyelven.

A **Betelgeuse** c. havilapot 2000 januárjában indította meg a Hartán működő Neptunusz Amatőrcsillagász Kör. Novembertől kéthavi lap, és az MCSE Kiskun Csoportjának tájékoztatójaként is

szolgál. Balaton László szerkeszti, A/5-ös méretű, 10–20 oldalas. A csoport eseményeiről és észleléseiről számol be, kisebb cikkeket közöl. Az Interneten is olvasható.

KESZTHELYI SÁNDOR–MIZSER ATTILA

Új tagjaink figyelmébe! A Meteor 1999-es és 2000-es teljes évfolyamai megrendelhetők az MCSE-től, ill. megvásárolhatók a Polaris Csillagvizsgálóban. Az 1999-es évfolyam ára 2800 Ft (tagoknak 2600 Ft), a 2000-esé 3200 Ft (tagoknak 3000 Ft). Az évfolyamok megrendelhetők az MCSE postacímére küldött rózsaszín postautalványon, hátoldalán a tétel(ek) megnevezésével.